

POSTANOWIENIE

Dnia 26 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Kamil Zaradkiewicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Beata Janiszewska

SSN Mariusz Łodko

w sprawie z wniosku Ż. Ś.
z udziałem K. K.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 26 maja 2022 r.,
zażalenia uczestnika na postanowienie Sądu Okręgowego w W.
z dnia 27 maja 2021 r., sygn. akt I 1 Ca (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie, pozostawiając
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego
w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 27 maja 2021 r. Sąd Okręgowy w W. po rozpoznaniu sprawy z wniosku Ż. Ś. z udziałem K. K. o podział majątku wspólnego, na skutek apelacji wnioskodawczyni i uczestnika od postanowienia Sądu Rejonowego w R. z 29 czerwca 2020 r. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w R., pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Zażalenie na powyższe orzeczenie Sądu Okręgowego w W. złożył uczestnik postępowania, zarzucając mu naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2

k.p.c., art. 327¹ k.p.c. oraz art. 618 § 3 k.p.c. Uczestnik wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu, a także o zasądzenie od wnioskodawczyni na rzecz uczestnika zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W postępowaniu wywołanym zażaleniem strony, skierowanym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przeciwko uchyleniu przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji (postanowienia co do istoty sprawy wydanego w postępowaniu nieprocesowym) i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, ocenie podlega jedynie prawidłowość zakwalifikowania przez sąd odwoławczy określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej przez ten sąd podstawie orzeczenia kasatoryjnego. Ocena ta nie obejmuje natomiast zarówno merytorycznego stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak i prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się do kwalifikacji powstałej sytuacji procesowej w kontekście przesłanek z art. 386 § 4 k.p.c.

W ramach tak określonej normatywnie kognicji Sąd Najwyższy sprawdza jedynie, czy rzeczywiście doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo czy wydanie orzeczenia wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 22 listopada 2013 r., sygn. akt II CZ 79/13, niepublikowane, z 24 stycznia 2014 r., sygn. akt V CZ 87/13, niepublikowane, z 22 lipca 2015 r. sygn.akt I UZ 6/15, niepublikowane). Wszelkie inne wady, dotyczące naruszeń prawa materialnego, czy też procesowego (poza nieważnością postępowania, art. 386 § 2 k.p.c.), nie uzasadniają uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia, polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania przez ten Sąd materialnej podstawy żądania albo oceny merytorycznych

zarzutów strony przy bezpodstawnym przyjęciu, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 września 1998 r., sygn. akt II CKN 897/97, OSNC 1999, z. 1, poz. 22; wyroki Sądu Najwyższego z 12 lutego 2002 r., sygn. akt I CKN 486/00, OSP 2003, z. 3, poz. 36 oraz z 12 listopada 2007 r., sygn. akt I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2).

Nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce także w razie dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby czynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej; respektowanie uprawnień stron wynikających z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego uzasadnia w takich wypadkach uchylenie orzeczenia (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 5 grudnia 2012 r., sygn. akt I CZ 168/12, OSNC 2013, z. 5, poz. 68, z 23 września 2016 r., sygn. akt II CZ 73/16, nie publ., z dnia 8 marca 2017 r., sygn. akt IV CZ 126/16 niepublikowane i z dnia 8 marca 2017 r., IV CZ 130/16, niepublikowane).

Uchylenie wyroku z powodu nierozpoznania istoty sprawy pozostaje uzasadnione między innymi wtedy, gdy sąd pierwszej instancji nie zbada podstaw pozwu (wniosku), nie przeprowadzi w tym zakresie postępowania dowodowego i nie dokona oceny materialno-prawnych przesłanek żądania w ustalonym stanie faktycznym. Nieuprawniona jest jednak teza, iż o nierozpoznaniu istoty sprawy, świadczy potrzeba poczynienia nowych ustaleń, co do okoliczności faktycznych sprawy, choćby decydujących z punktu widzenia kierunku jej rozstrzygnięcia. (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 9 sierpnia 2016 r., sygn. akt II CZ 113/16, niepublikowane; 20 stycznia 2015 r., sygn. akt V CZ 91/14 niepublikowane; 5 marca 2015 r., sygn. akt V CZ 126/14, niepublikowane). Odmierna ocena prawna, nawet jeśli łączy się z potrzebą poczynienia uzupełniających ustaleń w oparciu o zgromadzony materiał dowodowy, nie upoważnia do przypisania sądowi pierwszej instancji nierozpoznania istoty sprawy, a dowodzi jedynie, że istota sprawy została rozpoznana nieprawidłowo. W takim zaś przypadku, sąd drugiej instancji orzekając na podstawie art. 382 k.p.c. (w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) zobowiązany jest naprawić dostrzeżone wadliwości

i należycie zastosować prawo materialne. Jest to konsekwencją systemu apelacji pełnej, w której druga instancja ma charakter merytoryczny, czyli służy rozpoznaniu sprawy, a nie tylko środka odwoławczego.

Okoliczność, że według Sądu Okręgowego przyjęta przez Sąd Rejonowy podstawa faktyczna rozstrzygnięcia jest niepełna, niewyjaśnienie precyzyjne zakresu pierwotnego podziału majątku same w sobie nie uzasadniają kwalifikacji zaistniałej sytuacji procesowej jako nierozpoznanie istoty sprawy, lecz uprawniają i zarazem obligują Sąd drugiej instancji do przeprowadzenia uzupełniającego postępowania dowodowego i poczynienia na podstawie jego wyników dodatkowych ustaleń faktycznych oraz dokonania własnej oceny prawnej.

Sąd Okręgowy powinien w razie potrzeby i stosownie do kompetencji procesowych rozważyć podjęcie czynności w celu uzupełnienia materiału dowodowego bądź - w razie konieczności - samodzielnie ocenić przeprowadzone przed Sądem pierwszej instancji dowody i dokonać na tej podstawie własnych ustaleń i ocen.

Nie znajduje uzasadnienia argument, jakoby dokonanie powyższych ustaleń miało prowadzić do naruszenia konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności postępowania. Ta bowiem ma charakter gwarancyjny dla stron i uczestników postępowania i odnosi się nie do materialnego uzyskania orzeczenia uwzględniającego w obu instancjach wszystkie rozpoznawane okoliczności faktyczne i prawne oraz ich instancyjną weryfikację, lecz do poddania przez sąd drugiej instancji kontroli prawidłowości rozstrzygnięcia w sprawie, którą rozpoznawał sąd *a quo*. Odmienne pojmowana zasada dwuinstancyjności postępowania prowadziłyby do wniosków trudnych do usprawiedliwienia, tj. o konieczności odniesienia się każdorazowo do wszystkich okoliczności, zarzutów i ustaleń w sprawie przez sądy obu instancji, a w konsekwencji o tak rozumianym „nierozpoznaniu istoty sprawy” należałoby twierdzić w każdym przypadku podnoszenia przez strony (uczestników) jakichkolwiek zarzutów czy nowych okoliczności na etapie postępowania odwoławczego. Należy przy tym zastrzec, że tak rozumianej konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności nie należy utożsamiać z określonym modelem instancyjnej kontroli orzeczeń przyjętym na

poziomie regulacji ustawowej (a zatem w ramach instytucjonalnej konkretyzacji wymagań konstytucyjnych).

Co więcej, nie można tracić z pola widzenia faktu, iż z perspektywy norm konstytucyjnych środek zaskarżenia powinien być skuteczny w tym sensie, że powinien umożliwiać merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy w postępowaniu odwoławczym. Dotyczy to w szczególności "możliwości przeprowadzenia postępowania dowodowego" (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 czerwca 2002 r., sygn. akt P 13/01, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 42; także wyrok z 16 stycznia 2019 r., sygn. akt P 19/17, OTK ZU A./2019, poz. 9). Ponadto konstytucyjne prawo do skutecznego środka odwoławczego dotyczy tylko orzeczeń bądź decyzji, które rozstrzygają merytorycznie o wolnościach i prawach jednostki. Prawo do zaskarżenia nie może być utożsamiane z możliwością kwestionowania każdej czynności podejmowanej przez organ władzy publicznej w ramach toczącego się postępowania" (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 września 2014 r., sygn. K 44/12 (OTK ZU nr 8/A/2014, poz. 92). Z tych względów chybiona jest w niniejszej sprawie argumentacja Sądu drugiej instancji odwołująca się do konstytucyjnych gwarancji prawa do skutecznego środka odwoławczego.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c., a orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawił, zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c., art. 394¹ § 3 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c., sądowi, który wyda orzeczenie kończące postępowanie w instancji.